

Клавдія Василівна ДУБИЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Національної академії державного управління
при Президентіві України (м. Київ),
kdubych@ukr.net

УДК 351.84:364.442

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Аргументовано важливість ратифікованої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для здійснення трансформації у вітчизняній системі надання соціальних послуг. Акцентовано увагу на необхідності розроблення та впровадженні механізмів державного управління соціальними послугами в контексті реалізації положень Закону України “Про соціальні послуги”. Розкрито Копенгагенські критерії зі вступу в Євросоюз. Проаналізовано основний текст Угоди, у якому визначено формат відносин між країнами Євросоюзу та Україною. Проаналізовано главу 21 Угоди, яка присвячена співробітництву між Україною та ЄС в галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, зокрема, шляхом просування ініціатив, що стосуються політики в галузі соціального захисту, соціального діалогу та соціального включення. З’ясовано, що відповідно до ст. 420 Угоди співробітництво між Україною та ЄС у різних сферах передбачає досягнення визначеної мети, а саме: покращення якості людського життя, модернізації та посилення рівня соціального захисту, скорочення бідності та посилення соціальної єдності.

Ключові слова: соціальний захист, соціальні послуги, державне управління, Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом, Копенгагенські критерії, соціальне співробітництво.

Відповідно до Конституції України держава є соціальною, а це, у свою чергу, передбачає впровадження та функціонування соціально-орієнтованої моделі держави. Така модель базуються на вжитті заходів щодо підвищення рівня добробуту українського населення та приділення особливої уваги його вразливим категоріям суспільства.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 1678–VII [1], відповідно до якого ратифіковано спільно з Європейським Парламентом Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами — з іншої [2] (далі — Угода). Передбачається, що Україна повинна імплементувати положення Угоди та в 2017 році може претендувати на членство в Європейському Союзі.

У ст. 420 Угоди [2] визначено мету та засади співробітництва між Україною та ЄС у різних галузях, зокрема у сфері реформування системи соціального захисту населення шляхом її модернізації та підвищення рівня ефективності функціонування. Україна повинна забезпечити гармонізацію національного законодавства та привести його у відповідність до законодавства і практики ЄС у вказаній сфері. У контексті реформування системи соціального захисту населення передбачається вдосконалити її важливу і невід’ємну складову — систему надання соціальних послуг.

З огляду на викладене вище, актуалізується необхідність у більш ґрунтовному розгляді домовленостей згідно з Угодою між Україною та ЄС, що стосується соціального захисту населення в цілому та надання соціальних послуг зокрема.

Аналіз теоретично-наукових розробок у площині соціальної політики, соціального захисту населення показав, що існує ціла низка наукових статей, у яких крізь призму різних галузей науки розглядається широкий спектр питань сфери соціального захисту населення та її складової — соціальних послуг. Основу аналізу проблематики цієї статті забезпечило ґрунтовне вивчення наукової літератури, праць і публікацій таких авторів, як К. Батигіна, Н. Болотіна, К. Ващенко, Н. Власенко, О. Власюк, І. Гнибіденко, С. Горбунова-Рубан, А. Гриненко, А. Колот, Е. Лібанова, О. Макарова, М. Мокляк, О. Новікова, О. Піщуліна, П. Пилипенко, О. Савченко, Ю. Саєнко, Т. Семігіна, В. Сташків, А. Халецька та ін.

Осмисленню широкого спектру соціальних проблем, питань соціальної політики та надання соціальних послуг сприяли роботи вітчизняних науковців В. Гошовської, М. Кравченко, О. Палій, О. Петрос, В. Скуратівського, П. Ситніка, В. Трощинського, Т. Шаповалової, Н. Ярош, А. Ярошенко та ін.

Незважаючи на опублікування цілої низки наукових праць, авторами яких є вказані вище вчені, система соціального захисту, що розглядалась крізь призму імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, залишається малодослідженою.

Викладене вище зумовило потребу у виділенні цієї теми в окремий напрям дослідження та проведення його в нашій статті.

Метою статті є аналіз перспектив підвищення ефективності вітчизняної системи соціального захисту населення у рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Згідно зі ст. 49 Договору про Європейський Союз будь-яка країна в Європі, яка визнає засадничі принципи Співтовариства та виявила намір, має можливість подати заявку на вступ до ЄС та стати його членом. Відповідно до вказаної вище статті “приєднання може відбутися після того, як країна зі статусом асоційованого члена буде готова взяти на себе зобов’язання членства та відповідатиме необхідним економічним і політичним вимогам”. Такими засадничими принципами, вимогами відповідності в усіх сферах суспільного життя щодо набуття країною-кандидатом повноправного членства в ЄС є критерії вступу до ЄС або так звані *Копенгагенські критерії*, які визначено Радою ЄС в червні 1993 року у м. Копенгагені.

Ознаками досягнення країною-кандидатом на вступ до ЄС Копенгагенських критеріїв є стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу та захист прав меншин, наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції і ринкових сил у межах ЄС, спроможність взяти на себе зобов’язання, що випливають із членства в ЄС, включаючи визнання мети політичного, економічного та валютного союзу.

Копенгагенські критерії складаються з базових складових:

- політичні критерії;
- економічні критерії;
- критерії “членські”, або “спільного доробку” (*acquis communautaire*) Співтовариства — визнання, прийняття, виконання та правове застосування сукупності правових документів, напрацьованих ЄС (договори, постанови, директиви та інші акти);
- критерії конвергенції (зближення).

Досягнення “членських” критеріїв є ключовим аспектом підготовки до членства в ЄС, оскільки ними вимагається не тільки гармонізація, приведення національного законодавства відповідно до законодавства Співтовариства, але й забезпечення його дієвого застосування на практиці. Важливими сегментами політики ЄС є політичний, економічний і монетарний союз ЄС, а також спільна зовнішня політика і політика у сфері безпеки. При проведенні переговорів про набуття членства в ЄС “членські” критерії конкретизуються відповідно до цілої низки розділів спільної політики, одним із яких є соціальна політика та зайнятість.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України прийняттям Закону України № 1678–VII [1] та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду [2]. Підписання Угоди відбулося в два етапи: у березні 2014 року було підписано її політичну частину, а в червні 2014 року — економічну. Повністю Угода набирає чинності з моменту її ратифікації всіма державами-членами ЄС, а тимчасове її застосування — з 1 листопада 2014 р. відповідно до ст. 486 цієї Угоди.

Варто відмітити, що Угода, яка містить 1 200 сторінок, 43 додатки, 2 доповнення і 3 протоколи, за своїм обсягом і охопленням суспільних сфер, є безпрецедентним міжнародним правовим документом, укладеним в історії незалежної України. Угода є такою і найбільшим для Європейського Союзу міжнародним договором, підписаним з третьою країною за часи його існування [3].

Основний текст Угоди складається з 7 розділів, у яких визначено формат відносин між ЄС та Україною (далі — Сторони) в таких аспектах, як:

— загальні засади співпраці (дотримання принципів демократії, прав і свобод людини, верховенства права, суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності та ін.);

— політичний аспект асоціації Сторін (спільна політика безпеки та оборони та ін.);

— співпраця Сторін у сферах захисту персональних даних, міграції, протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, боротьбі з корупцією, злочинністю та ін.;

— торговельні відносини (засади функціонування зони вільної торгівлі та ін.) є найважливішим і найбільшим розділом Угоди, оскільки в ньому викладено приблизно 60 % всього тексту документа;

— економічна та галузева співпраця Сторін;

— фінансове співробітництво (засади отримання Україною від ЄС фінансової допомоги, положення щодо боротьби з шахрайством та ін.);

— інституціональні, загальні та прикінцеві положення.

Глава 21 Угоди [2] присвячена співробітництву між Україною та ЄС в галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, зокрема, шляхом просування ініціатив, що стосуються політики в галузі соціального захисту, соціального діалогу та соціального включення. Співпраця спрямована на реалізацію низки ініціатив, спрямованих на підвищення якості життя людини. Так, відповідно до ст. 420 Угоди [2] співробітництво між Україною та ЄС у різних сферах передбачає досягнення визначеної мети, а саме: покращення якості людського життя, модернізації та посилення рівня соціального захисту, скорочення бідності та посилення соціальної єдності. Окремим пунктом Угоди є співпраця у сфері реформування системи соціального захисту населення в питаннях її якості, доступності та фінансової стабільності, внаслідок чого рівень ефективності функціонування вказаної системи повинен підвищитися. У рамках цієї Угоди передбачається, що Сторони вживатимуть заходів щодо сприяння та стимулювання активної участі зацікавлених сторін, зокрема соціальних партнерів, організацій громадянського суспільства, до розроблення політики та проведення реформ у сфері соціального захисту населення. Сторони розширять співробітництво з питань соціальної політики в усіх відповідних регіональних, багатосторонніх та міжнародних форумах і організаціях. Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити поступове наближення національного законодавства у сфері соціального захисту населення до законодавства та практик ЄС.

Очікуваними результатами проведення реформ має бути підвищення рівня якості обслуговування громадян, створення та забезпечення ефективної конкуренції на вітчизняному та міжнародному ринках надання соціальних послуг. З імплементацією Угоди також підвищується ймовірність того, що Закон України “Про соціальні послуги” [4], базові положення якого було запропоновано вдосконалити кращими європейськими експертами в рамках проекту ТАСІС “Посилення регіональних соціальних

служб в Україні” ще в 2005 році, буде приведений у відповідність до вимог ЄС у цій сфері та втілено в життя повною мірою.

На виконання Порядку денного асоціації Україна — ЄС у сфері соціального співробітництва Міністерством соціальної політики України передбачено:

- обмін найкращими практиками щодо надання соціальних послуг з метою заохочення спільної діяльності державних та приватних партнерів у цій галузі в Україні;
- обмін найкращими практиками підвищення ефективності соціального захисту з метою посилення як його соціальної відповідальності, так і фінансової стабільності, а також зниження кількості бідних і незахищених людей;
- організацію процедури соціального замовлення, формулювання та оцінювання проєктів;
- організацію надання соціальних послуг в умовах реформування;
- оцінювання якості соціальних послуг;
- моніторинг системи соціальних послуг [5].

На підставі викладеного вище можна стверджувати, що Угода визначає якісно новий формат відносин між Україною та Євросоюзом, який базується на принципах “політичної асоціації та економічної інтеграції”. Угода має створити передумови для політичного та економічного розвитку України в асоціації з ЄС. З метою ефективного її виконання, актуалізується необхідність у невідкладному впровадженні в усіх сферах суспільного життя країни системних реформ, зокрема політичних, соціально-економічних, правових та інституційних. У цьому контексті цілком дівими є розроблення та реалізація “Стратегії сталого розвитку — 2020” (далі — “Стратегія–2020”), яка передбачає невідкладне та майже одночасне проведення понад 60 реформ і спеціальних програм, які стосуються політичних, економічних і соціальних інституцій, імплементація яких має наблизити Україну до європейських стандартів. “Стратегія–2020” відразу отримала підтримку в США, де її розглядають як “дуже амбітне бачення майбутнього України” [6].

Президентські ініціативи “Стратегії–2020” виокремлено в три блоки:

- сталий розвиток;
- безпека держави;
- соціальна відповідальність.

Передумовою розроблення та впровадження ініціатив Стратегії мають стати постійний зв’язок з експертами та широкий суспільний договір між громадянським суспільством, владою і бізнесом, у якому кожна сторона бере на себе відповідальність. В останньому блоці ініціатив передбачається виконати цілу низку соціальних програм, ефективність реалізації яких буде оцінено відповідно до визначених індикаторів, найбільш важливими з яких є підвищення рівня життя населення України за показниками ВВП на одну особу за паритетом купівельної спроможності (в 2 рази) та середньої тривалості життя (на 3 роки).

Ратифікація Угоди дає Україні можливість отримати певні вигоди. Крім економічних вигод, пов’язаних із входженням до зони вільної торгівлі між ЄС та Україною (зниження цін на товари, зменшення тарифів тощо), поліпшенням бізнес-клімату, залучення прямих іноземних інвестицій, захисту прав власності тощо, Україна має змогу отримати вигоди у соціальній сфері, зокрема підвищити рівень життя населення держави.

Фінансова допомога, яку щорічно буде отримувати Україна в рамках імплементації положень Угоди, зокрема на проведення довгоочікуваних економічних реформ, модернізацію вітчизняної економіки, активізує зростання показника ВВП, що, у свою чергу, сприятиме наближенню до європейських стандартів життя українців. Імплементація визначених в Угоді завдань вимагає від України адаптації та приведення у відповідність національного законодавства до законодавчих норм ЄС, комплексного реформування вітчизняної системи соціального захисту та надання соціальних послуг населенню зокрема, що має призвести до вдосконалення функціонування вказаної системи.

Реалізація в Україні засад соціальної політики ЄС має оптимізувати ринок праці, сприяти підвищенню рівнів ефективності витрачання бюджетних соціальних видатків, якості надання соціальних послуг. У випадку досягнення вищезазначених в Угоді завдань громадяни України отримають вигоди від соціальної політики, спрямованої на посилення захисту прав найманих працівників, краще включення різних категорій суспільства до складу економічно активного населення та зниження рівня соціальної напруги [7, с. 119–120].

Втім, існують підстави для виникнення занепокоєння щодо ефективності реалізації “Стратегії–2020” та проведення реформ. Як свідчать результати експертного опитування [8], серйозною внутрішньою проблемою, що перешкоджатиме євроінтеграційному курсу України, є неефективність системи державного управління, а саме: недостатній рівень компетенції державних службовців, надмірна їх забюрократизованість та корумпованість.

Результати проведеного вище дослідження крізь призму здійснюваних в Україні євроінтеграційних трансформацій системи соціального захисту дають підстави сформулювати такі **висновки**:

— з’ясовано, що ратифікована Угода про асоціацію між Україною та ЄС має стати “каталізатором” здійснення реальних трансформацій у вітчизняній системі соціального захисту населення, у т.ч. наданні соціальних послуг;

— визначено, що реалії сьогодення змушують керівництво держави адекватно реагувати на соціальні проблеми, які можуть стати каталізатором суспільного неспокою в Україні;

— встановлено, що Україна взяла на себе зобов’язання щодо поступового наближення рівня життя своїх громадян до європейських стандартів та приведення соціального захисту населення відповідно до норм і вимог Європейського Союзу з офіційно проголошеним країною стратегічного курсу зовнішньої державної політики на інтеграцію до зони ЄС.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678–VII [Текст] // ВВР. — 2014. — № 40. — Стор. 2843. — Ст. 2021.
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [Електронний ресурс] Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції. — URL : <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>.
3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [28.11.2014 | 12:20] [Електронний ресурс] Урядовий портал. — URL : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.
4. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966–IV [Текст] // ОВУ. — 2003. — № 29. — Стор. 52. — Ст. 1435.
5. Європейська інтеграція [Електронний ресурс] Міністерство соціальної політики України. — URL : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=91282.
6. Президент представив “Стратегію реформ–2020”: Мета реформ — членство в ЄС [Електронний ресурс] Офіційне представництво Президента України. — URL : www.president.gov.ua/news/31289.html.
7. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління [Текст] / О. Бетлій, М. Риженков, К. Кравчук та ін. ; під ред. І. Бураковського, В. Мовчан. — К. : Ін-т екон. досліджень і політ. консультацій, 2014. — 139 с.
8. Європейська інтеграція України сьогодні: проблеми, виклики, завдання — думка експертів [Електронний ресурс] Фонд “Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва”. — URL : http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/vovojoejvojevjeo.htm.

Надійшла до редакції 28.11.2014

Дубич К. В. Договор об Ассоциации между Украиной и ЕС как перспектива повышения эффективности отечественной системы социальной защиты населения

Аргументировано важность ратификации Договора об ассоциации между Украиной и ЕС для осуществления трансформаций в отечественной системе предоставления социальных услуг. Акцентировано внимание на необходимости разработки и внедрении механизмов государственного управления социальными услугами в контексте реализации положений Закона Украины "О социальных услугах". Раскрыто Копенгагенские критерии с вступления в Евросоюз. Проанализировано основной текст Договора, который составляет семь разделов, в которых определен формат отношений стран Евросоюза и Украины. Проанализировано главу 21 Договора, которая посвящена сотрудничеству между Украиной и ЕС в сфере занятости, социальной политики и равных возможностей, в частности путем продвижения инициатив, которые касаются политики в сфере социальной защиты, социального диалога и социального включения. Выяснено, что соответственно ст. 420 Договора сотрудничество между Украиной и ЕС у разных сферах предвидит достижение обозначенных целей, в частности: улучшение качества человеческой жизни, модернизация и усиление уровня социальной защиты, сокращение бедности и усиление социального единства.

Ключевые слова: социальная защита, социальные услуги, государственное управление, Договор об ассоциации между Украиной и Евросоюзом, Копенгагенские критерии, социальное сотрудничество.

Dubych, K. V. The Association Agreement between Ukraine and the EU as the Prospect of Increasing the Efficiency of the National Social Security System

The paper argues the importance of ratifying the Association Agreement between Ukraine and the EU to implement transformations in the national system of social services. Attention is given to the need for developing and implementing mechanisms of state management of social services in the context of the Law of Ukraine "On social services". Copenhagen criteria of accession to the EU have been uncovered. Analyzed the main text of the Agreement consisting of 7 sections has been analyzed, which defines the format of relations between the EU and Ukraine. Chapter 21 of the Agreement has been analyzed, which deals with cooperation between Ukraine and the EU Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, in particular by promoting initiatives related policies of social protection, social dialogue and social inclusion. It was found that in accordance with Art. 420 Agreement between Ukraine and the EU in various spheres involves achieving certain goals, such as: improving the quality of human life; modernization and strengthening of social protection; reduce poverty and enhance social cohesion.

Keywords: social protection; social services; public administration; The Association Agreement between Ukraine and the EU, the Copenhagen criteria, social cooperation.

